

Befolkning

Ved inngangen til 2004 bodde det 4 577 457 personer i Norge – vel 25 200 flere enn ved forrige årsskifte. I 2003 døde det færre enn på mange år, og de som lever forventes å leve lenger enn noen gang. Fruktbarheten er fortsatt lav, og førstegangsfødende blir stadig eldre. Innvandringen gikk sterkt tilbake, og det er fortsatt få som flytter mellom landets kommuner.

Tanja Seland Forgaard

Befolkningsvekst 2003

Fødte	56 458
Døde	42 478
Innvandring	35 957
Utvandring	24 672
I alt	25 265

Lavere befolkningsvekst

Befolkningsveksten var på vel 25 200 personer, eller 0,55 prosent. Økningen i folketallet i 2003 var noe lavere enn i 2002. Det skyldes lavere innvandringsoverskudd fra utlandet. Fødselsoverskuddet derimot var høyere i 2003 enn i 2002.

Fødselsoverskuddet var på 14 000 og innvandringsoverskuddet på 11 300. Fødselsoverskuddet i 2003 var nesten 3 000 høyere enn i 2002, men det ligger likevel noe under de fleste årene siden 1990. Innvandringsoverskuddet var atskillig lavere enn i 2002, men noe over gjennomsnittet for de ti siste årene. Ser man bort fra innvandringen, ville befolkningsveksten ha vært 0,31 prosent.

Alle fylkene, med unntak av Finnmark og Sogn og Fjordane, hadde en økning i folketallet i 2003. Finnmark hadde en nedgang på 300 og Sogn og Fjordane en nedgang på 50. I absolutte tall hadde Akershus den største befolkningsveksten med 5 400, deretter Oslo (4 500) og Rogaland (3 800). I forhold til folketallet var økningen 1,1 prosent i Akershus, 1,0 prosent i Rogaland og 0,9 prosent i Oslo. Samtidig hadde disse tre fylkene høyest fødselsoverskudd med henholdsvis 3 250 i Oslo, 2 850 i Akershus og 2 450 i Rogaland. 40 prosent av tilveksten i 2003 kom i Oslo og Akershus, som har 20 prosent av folketallet.

Fylkene Hedmark, Oppland og Telemark hadde fødselsunderskudd med henholdsvis 300, 200 og 50, men alle disse fylkene kompenserte for tapet med et totalt flytteoverskudd til fylket. Innflyttingsoverskuddet var størst til fylkene Akershus (2 500), Hordaland (1 500) og Rogaland (1 400).

Det var først og fremst kommuner med mange innbyggere som hadde den største veksten, sammen med kommuner som ligger nær en større by. Kommuner som hadde en nedgang i folketallet var i stor grad utkantkommuner. Av kommunene med mer enn 40 000 innbyggere hadde Skedsmo og Sandnes den største økningen med 1,7 prosent, etterfulgt av Bodø og Stavanger med 1,3 prosent.

Ulik alderssammensetning i fylkene

Ved inngangen til 2004 var 26 prosent av Norges befolkning yngre enn 20 år. 35 prosent var i alderen 20-44 år, 26 prosent 45-66 år og nesten 9 prosent i alderen 67-79 år. Personer over 80 år sto for i overkant av 4 prosent av folkemengden.

Tanja Seland Forgaard er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkningsstatistikk (tanja.seland.forgaard@ssb.no).

Fylkene Rogaland, Akershus og Vest-Agder hadde størst andel av barn i aldersgruppa under 16 år. Hedmark, som har mange eldre, hadde den laveste prosentandelen barn i alderen 0-4 år. Oslo hadde høyest andel barn under ett år med 1,5 prosent, mens byen hadde den laveste andelen barn i alderen 6-15 år. Dette skyldes at mange flytter, særlig til nabokommunene, etter at de har fått barn. Akershus har mange barn i denne aldersgruppa.

Oslo hadde høyest andel i aldersgruppa 20-44 år med nesten 43 prosent, mens den laveste andelen var i Hedmark med 31 prosent.

Andelen av personer eldre enn 80 år har økt kraftig de siste 30 årene. Ved inngangen til 2004 var Hedmark det fylket som hadde størst andel over 80 år med 5,6 prosent. Sogn og Fjordane, Oppland og Telemark hadde også en stor del i denne gruppa sammenliknet med de andre fylkene. Finnmark hadde lavest andel med 3,3 prosent. Variasjonen mellom fylkene for aldersgruppa eldre enn 80 år kommer særlig av forskjeller i flyttingen til og fra fylkene.

Færre døde i 2002

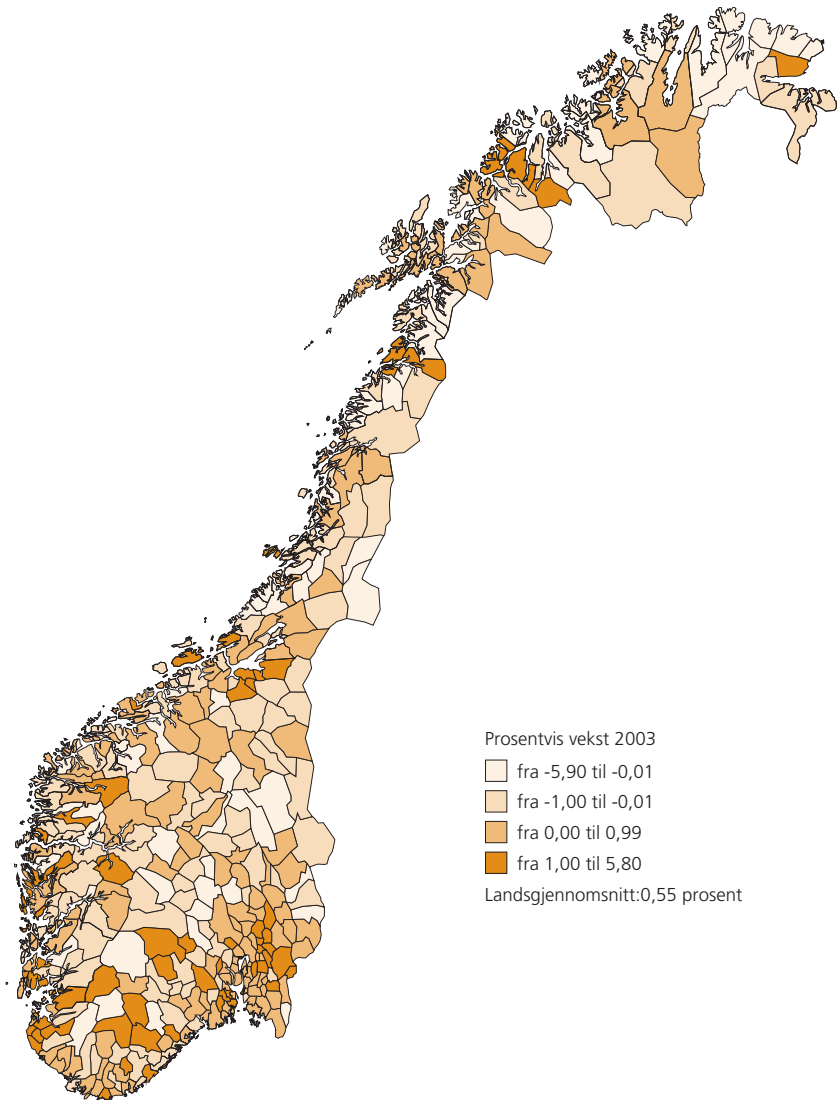
I 2003 døde 42 500 personer i Norge – vel 2 000 færre enn i 2002. Vi må tilbake til midten av 1980-tallet for å finne tilsvarende lave tall. Den summariske dødelighetsraten, antall døde per 1 000, gikk ned fra 9,8 til 9,3. Dødelighetsraten var 9,5 for kvinner og 9,1 for menn. Dødeligheten for kvinner har ikke vært lavere siden midten av 1980-tallet, og man må enda lenger tilbake for å finne lavere tall for menn.

Vi lever lenger enn noen gang

I perioden 1971-1975 kunne kvinner forvente å bli 77,7 år gamle og menn 71,4 år. I 2003 hadde forventet levealder steget til 81,9 år for kvinner og 77,0 år for menn, som er den klart høyeste registrerte levealderen i Norge. Fra 2002 til 2003 steg forventet levealder for nyfødte gutter med 0,6 år og for jenter med 0,4 år, og dette er en av de sterkeste økningene i levealderen de siste 50 årene.

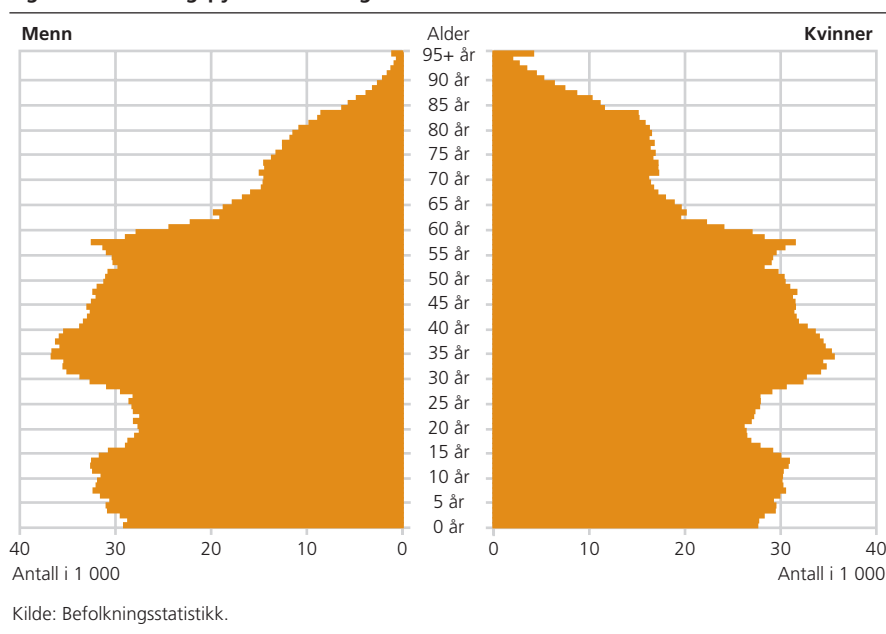
For femte år på rad steg levealderen mer for menn enn for kvinner, og forskjellen i levealder mellom kjønnene er nå 4,9 år. Vi må tilbake til 1950-

Figur 1. Kart over den relative veksten i kommunene

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 2. Befolkningspyramide. 1-årig alder

tallet for å finne en mindre forskjell mellom kjønnene. Dette har blant annet sammenheng med røykevaner. Stadig færre menn røyker, mens for kvinner er det bare en svak nedgang. (For mer informasjon om levealder, se artikkelen om helse i dette nummeret av Samfunnspeilet.)

Spedbarnsdødeligheten synker fortsatt

I 2002 var spedbarnsdødeligheten, som er antall døde under ett år per 1 000 levendefødte, den laveste som noen gang er registrert i Norge. I 2003 sank spedbarnsdødeligheten ytterligere, og kom ned på 3,37. Spedbarnsdødeligheten for gutter gikk litt opp sammenliknet med 2002 og var på 3,65, noe som trolig skyldes tilfeldigheter. Likevel er dette langt lavere enn i tidligere år. Spedbarnsdødeligheten for jenter var på 3,06 – den laveste noen gang.

Tall fra 2002 viser at spedbarnsdødeligheten i Norden er lav sammenliknet med de andre europeiske landene. Av de nordiske landene er det bare Danmark som har høyere spedbarnsdødelighet enn Norge. Island hadde den laveste spedbarnsdødeligheten i Europa med 2,2.

Stabile fødselstall og jevn fruktbarhet

I 2003 ble det født 56 500 barn i Norge. Dette er en økning på vel 1 000 fra året før, og svarer til et samlet fruktbarhetstall¹ på 1,80. Etter 1987 har samlet fruktbarhetstall bare vært lavere i 2001 og 2002.

Fruktbarheten har gjennom flere tiår gått kraftig tilbake for de yngste – det vil si kvinner under 25 år. Denne nedgangen fortsatte også i 2003. For aldersgruppen 20-24 år var fødselsraten nede i 59 levendefødte per 1 000 kvinner. Til sammenlikning var fødselsraten for denne aldersgruppen 178 for perioden 1961-1965, 152 for perioden 1971-1975 og 99 for årene 1981-1985. Nedgangen i fruktbarheten for de yngste kvinnene må blant annet sees i sammenheng med at flere kvinner tar høyere utdannelse og er aktive i arbeidsmarkedet, og derfor venter med å få barn.

For kvinner i alderen 25-39 år ble det derimot registrert en svak økning siste år. Høyest fødselsrate hadde fortsatt kvinner i siste halvdel av tjuetårene, med 124 barn per 1 000 kvinner. Kvinner i aldersgruppen 30-34 år lå ikke langt etter, med en fødselsrate på 113.

Gjennomsnittsalderen til de som ble mødre for første gang har steget jevnt og trutt de siste årene. I 2003 var gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende 27,9 år – 0,2 år høyere enn i 2002. I 1988 var det tilsvarende tallet 25,2 år.

22 600 av de fødte hadde samboende foreldre

Vel 22 600, eller 40,1 prosent, av barna som ble født i 2003 hadde samboende foreldre. Andelen barn født i samboerskap gikk noe ned sammenliknet med foregående år. Til gjengjeld var det en økning av barn født av enslig mor – fra 8,5 til 10,4 prosent. Andelen barn født av gifte foreldre, 49,5 prosent, var om lag som i 2002.

Det er betydelig forskjell fylkene imellom når det gjelder fødte i samboerskap. I fylkene Nord-Trøndelag og Nordland var det flest, med henholdsvis 53 og 50 prosent. Færrest var det i Vest-Agder med 28 prosent. Andelen av enslige mødre var høyest i Finnmark og Nordland med nesten 16 prosent, mens den var lavest i Akershus med 7 prosent.

Flere gifter seg ...

24 000 par (hvor mannen er bosatt i Norge) giftet seg i 2002, som er 1 000 flere enn året før. Med unntak av 2000 må vi tilbake til midten av 1970-tallet for å finne et høyere tall.

Økningen i antall inngåtte ekteskap skyldes først og fremst at det var flere som giftet seg for første gang. For førstegangsgifte var gjennomsnittsalderen 32,2 år for menn og 29,5 for kvinner. Dette er en økning på 0,2 år for begge kjønn sammenliknet med 2001. De siste 30 årene har gjennomsnittsalderen for førstegangsgifte steget sakte, men sikkert. Alderen ved første samliv, enten det er samboerskap eller ekteskap, har ifølge intervjuundersøkelser endret seg lite og snarere i motsatt retning. 72 prosent av alle inngåtte ekteskap i 2002 var mellom to personer som aldri tidligere hadde vært gift.

Dersom giftermålmønsteret i 2002 fortsetter, vil 37 prosent av alle menn og 34 prosent av alle kvinner aldri ha vært gift når de fyller 50 år. Fra 1960 og fram til begynnelsen av 1990-tallet viste tilsvarende beregninger en økning i andelen menn og kvinner som aldri ville vært gift ved fylte 50 år. Fra 1990 og fram til i dag har det vært mindre endringer. For øvrig må disse beregningene ses i sammenheng med at flere velger å være samboere; midlertidig eller permanent.

Stadig flere gifter seg med en person som er bosatt i utlandet. I 2002 giftet 3 700 menn bosatt i Norge seg med en kvinne bosatt i utlandet, mens 1 700 kvinner bosatt i Norge giftet seg med en mann bosatt i utlandet.

... og flere blir skilt

I 2002 skilte 10 500 par seg og det ble tatt ut 13 000 separasjoner, en økning på henholdsvis 150 og 250 fra året før. Risikoen for skilsmisse øker fortsatt. Ut fra ekteskapsmønsteret i 2002 er det regnet ut at vel 48 prosent av alle inngåtte ekteskap kan ende i skilsmisse. I en av fire skilsmisser eller separasjoner som fant sted i 2002 hadde ekteskapet vart i 5-9 år.

Gjennomsnittet for årene 1997-2002 viser at det var flest som skilte seg i Oslo med 16,9 per 1 000 gifte og separerte kvinner. Deretter fulgte Vestfold og Finmark med henholdsvis 13,1 og 12,8. Skilsmisseraten for perioden var lavest i Sogn og Fjordane med 6,7 og Møre og Romsdal med 8,3. Landsgjennomsnittet var på 11,2.

Stadig færre flytter mellom kommunene ...

I 2003 ble det registrert 190 900 flyttinger mellom kommuner – en nedgang på vel 2 200 fra 2002. Dette er det laveste antallet innenlandske flyttinger siden 1997. I underkant av 4,2 prosent av befolkningen flyttet over kommunegrensene i 2003, og siden 1950-tallet har andelen bare vært lavere i 1984 og 1989-1994.

109 400 personer byttet bostedsfylke i 2003 – en nedgang på 3 000 fra 2002. Hele nedgangen i flyttingen mellom kommuner skriver seg altså fra nedgang i flyttingen mellom fylker. Antall flyttinger mellom kommuner i samme fylke har holdt seg stabilt. Den lave andelen som flyttet i 2003 må, som på begynnelsen av 1990-tallet, sees i sammenheng med stigende arbeidsledighet og økonomisk usikkerhet.

Ser vi på de innenlandske flyttingene mellom fylkene i forhold til folke­mengden, hadde Østfold den største nettoinnflyttingen med 4,7 per 1 000 middelfolkemengde, etterfulgt av Vestfold med 3,9. Som i 2002 var netto­utflyttingen i forhold til folketallet klart høyest i Finnmark med 10,9 per 1 000. Som hovedtendens ser vi at fylkene fra Sogn og Fjordane og nord­over, med unntak av Sør-Trøndelag, hadde størst innenlandsk nettoutflytting.

... men flere flytter innenfor

I 2003 flyttet 392 500 personer innenfor en kommune – en økning på nesten 28 000 fra 2002. På landsbasis flyttet 8,5 prosent av mennene og 8,7 prosent av kvinnene innenfor en kommune. Størst andel av befolkningen flyttet innenfor Oslo, hvor 13,8 prosent av befolkningen byttet bosted. Det var flere menn enn kvinner som flyttet, 14,2 mot 13,3 prosent. Bodø hadde nest høyest andel flyttinger innenfor kommunen med 12,8 prosent. Jevnt over var det størst andel av befolkningen som flyttet i de større bykommunene.

Fortsatt utflytting fra utkantsstrøkene

Det har vært en gjennomgående sentraliseringstendens i det innenlandske flyttemønsteret i hele etterkrigstida, ved at flere flytter fra utkantene til sentrale strøk enn den andre veien. Det har imidlertid vært variasjoner rundt denne trenden. Som oftest er det mindre sentralisering ved lavkonjunktur. På 1970-tallet var det en del politiske tiltak som motkonjunkturpolitikk og utbygging av kvinnearbeidsplasser i offentlig sektor som utsatte sentraliseringen noen år. I alle år siden begynnelsen av 1990-tallet har det vært nettoutflytting fra utkantsstrøkene til de sentrale strøkene. De største strømmene har gått til området rundt Oslofjorden, men større sentrale steder i landet har også hatt flyttegevinst som del av sentraliseringen. Nord-Norge og Vestlandet har hatt nettoutflytting i alle år siden 1972, og tallene fra 2003 gjenspeiler tendensen i flyttestrømmen som har funnet sted de siste årene.

Flest unge kvinner som flytter

Sett i forhold til folketallet var det flest personer i alderen 20-29 år som byttet bostedskommune i 2003. Kvinner i alderen 20-24 år var mest mobile – 13,3 prosent flyttet mellom to kommuner. For menn var det flest i alderen 25-29 år som flyttet, med 12,0 prosent. Det var klart færrest som flyttet i de eldste aldersgruppene. Blant personer 70 år og eldre var det kun 6 av 1 000 som flyttet fra en kommune til en annen.

I 2003 flyttet nesten 4,3 prosent av mennene og 4,1 prosent av kvinnene mellom to kommuner. Gjennom etterkrigstida fram til 1988 var mobiliteten høyere for kvinner enn menn, men forskjellen ble stadig mindre. Etter 1988 har den vært høyest for menn, selv om forskjellen ikke er særlig stor. Disse endringene skyldes delvis en endring i befolkningsstrukturen. Det er flere eldre kvinner enn menn, og de eldre i samfunnet flytter mindre enn resten av befolkningen. I etterkrigstida har også endret atferd på utdannings- og arbeidsmarkedet og økt likestilling hatt innvirkning på flyttemønsteret for menn og kvinner. Kvinner tar nå i større grad videregående og høyere utdanning enn det menn gjør, og forskjellene i menns og kvinners yrkesdeltakelse har blitt mindre. Det er heller ikke lenger like selvfølgelig at kvinner flytter til mannens bosted ved inngåelse av ekteskap eller samboerskap.

Lavere innvandringsoverskudd

I 2003 var det en nettoinnvandring fra utlandet på 11 300 – en nedgang på nesten 6 000 fra året før. Selv om nettoinnvandringen var atskillig lavere enn i 2002, var den fortsatt over gjennomsnittet for de ti foregående årene.

Nedgangen i nettoinnvandringen skyldes at det var 4 200 færre innvandringer og 1 700 flere utvandringer enn i 2002. Oppgangen i antall utvandringer skyldes i større grad tekniske endringer i registreringer ved Det sentrale

folkeregisteret. (For mer detaljert informasjon, se <http://www.ssb.no/innvutv>).

I 2003 var det 36 000 innvandringer og 24 700 utvandringer. Antallet utvandringer har siden 1958 bare vært høyere i 1989, 2000 og 2001, og bare i årene 1998-2000 og 2002 var det flere innvandringer enn i 2003. Etter 1971 har Norge hatt innvandringsoverskudd i alle år unntatt 1989. Antallet innvandringer varierer noe fra år til år på grunn av variasjoner i politikk og saksbehandlingstid i UDI, i tillegg til endringer i behovet for innvandring og beskyttelse i Norge. Det er klart mindre variasjon fra år til år når man ser på antall utvandringer, som i større grad bestemmes av de økonomiske svingningene i Norge, og av innvandringen de siste årene.

Bare sju fylker hadde innenlandsk flyttegevinst i 2003, mens alle hadde nettoinnvandring fra utlandet. Størst nettoinnvandring hadde Hordaland og Nordland med henholdsvis 1 200 og 1 000. Med unntak av Rogaland, Nord-Trøndelag og Nordland hadde alle fylkene en nedgang i innvandringen fra året før. Medregnet innvandringen fra utlandet var det kun Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Nordland, Troms og Finnmark som totalt sett hadde nettoutflytting fra fylket. Tar man hensyn til både innenlandske flyttinger og flyttinger til og fra utlandet hadde Østfold, Akershus og Vestfold relativt størst nettoinnflytting med henholdsvis 5,8, 5,2 og 5,0 per 1 000 middelfolkemengde.

Størst nettoinnvandring av russere

Blant de utenlandske statsborgerne var nettoinnvandringen størst for russere med 1 600. De siste årene har det vært en økning av russiske kvinner som har fått oppholdstillatelse for å inngå ekteskap. Det har også vært en økt tilstrømning av tsjetsjenske flyktninger. De fleste av disse har russisk statsborgerskap. Det var også stor nettoinnvandring av somaliere med 1 500, afghanere med 1 300 og thailendere med 800. Irakere, som hadde størst nettoinnvandring i 2002 med 2 400, hadde en nettoinnvandring på bare 250 i 2003. Nedgangen skyldes både økt utvandring og nedgang i innvandringen. Statsborgere fra Liberia, vesentlig flyktninger fra krigshandlingene, hadde for første gang en viss nettoinnvandring til Norge, med 250 personer.

I 2003 var det nedgang i nettoinnvandringen fra nesten alle de nye medlemslandene i EU sammenliknet med 2002. Polakker var den største innvandringsgruppa i både 2002 og 2003, og var også gruppa med størst nedgang. I 2003 var det en nettoinnvandring av polakker på 300, mot 600 i 2002. Statsborgere fra Litauen utgjorde den nest største innvandringsgruppa fra de nye EU-landene, med en nettoinnvandring på 150 i 2003 og 250 i 2002.

Blant statsborgere fra vestlige land var det en stor nettoinnvandring av tyskere med 580. Det var også en forholdsvis stor innvandring av svensker og nederlendere med 120.

Norske statsborgere var den klart største gruppa som flyttet mellom Norge og utlandet. 9 200 norske statsborgere innvandret, mens 10 300 utvandret. Nettoutvandringen blant norske statsborgere var størst til Sverige (1 300), Danmark (500) og Spania (400). Nettoinnvandringen var størst fra Kina og USA, begge med 300.

Innvandrerbefolkningen

Ved inngangen til 2004 bodde det omtrent 349 000 personer i Norge som hørte til innvandrerbefolkningen, som økte med vel 16 100 i 2003. 289 000 var førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn og 60 000 var personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Innvandrerbefolkningen sto for 7,6 prosent av den totale folkemengden.

Sammensetningen i innvandrerbefolkningen har endret seg mye siden 1980. Den vestlige innvandrerbefolkningen har økt fra om lag 65 000 i 1980 til 99 300 i 2004, mens den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen har økt fra 29 500 i 1980 til 249 600 i 2004. I 1980 sto personer med ikke-vestlig bakgrunn for 31 prosent av innvandrerbefolkningen. Ved inngangen til 2004 sto personer med ikke-vestlig bakgrunn for 72 prosent.

Ved inngangen til 2004 var klart flest i innvandrerbefolkningen fra Asia inklusive Tyrkia med 40 prosent. Deretter fulgte personer med bakgrunn fra Øst-Europa (16 prosent), Norden (15 prosent), Afrika (12 prosent), Vest-Europa (10 prosent), Sør- og Mellom-Amerika (4 prosent) og Nord-Amerika og Oseania (3 prosent). Fra enkeltland var det flest personer med bakgrunn fra Pakistan med 26 300, etterfulgt av de med bakgrunn fra Sverige (22 900), Danmark (19 300), Vietnam (17 400) og Irak (17 300).

Blant førstegenerasjonsinnvandrere var det flest fra Sverige og Danmark, mens det var klart flest personer født i Norge med pakistanske foreldre. Det er få personer født i Norge av svenske og danske foreldre sammenliknet med de andre store innvandringsgruppene. Dette skyldes blant annet at svensker og dansker i langt større grad får barn med en person med norsk opprinnelse, og om de danner par og får barn med en fra samme land, flytter de gjerne tilbake til opprinnelseslandet.

Mange vietnamesere med norsk statsborgerskap

Ved inngangen til 2004 var om lag 46 prosent av personene i innvandrerbefolkningen norske statsborgere, men det er stor variasjon mellom de ulike gruppene. Hele 90 prosent av de med vietnamesisk bakgrunn hadde norsk statsborgerskap. Også blant de med bakgrunn fra Sri-Lanka, Pakistan, Marokko og Tyrkia hadde over 70 prosent norsk statsborgerskap. På den andre siden av skalaen finner vi blant annet afghanere hvor bare 10 prosent var norske statsborgere.

Jevnt over er det mange med norsk statsborgerskap i de ikke-vestlige gruppene med lang botid i Norge, og få i nyankomne grupper. Blant dem med vestlig bakgrunn er det få som har norsk statsborgerskap, til tross for lang oppholdstid. For de med ikke-vestlig bakgrunn, og da særlig flyktninger, følger det mange rettigheter og muligheter med et norsk statsborgerskap. Personer med vestlig bakgrunn har derimot få grunner til å endre statsborgerskapet. Mange av dem har allerede de samme rettighetene som nordmenn, og mange tar ikke sikte på å bli permanent i Norge

¹ Sum av ettårige aldersavhengige fruktbarhetsrater 15-49 år. Antall barn hver kvinne kommer til å føde under forutsetning av at fruktbarhetsmønsteret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer.